

Over de drempel van het lezen

• Hedianne Bosch, Amsterdam

Alle begin is moeilijk. Dat geldt zowel voor ouders als voor kinderen bij elke nieuwe ontwikkelingsstap die genomen moet worden. Als opvoeder krijg je regelmatig te maken met het probleem: hoe maak ik die nieuwe stap zo aantrekkelijk dat mijn kind ermee aan de slag wil gaan? Zo gauw een kind een bepaalde vaardigheid een klein beetje beheerst begint hij/zij het vaak leuk te vinden, maar 'Wat de boer niet kent dat lust hij niet' is een houding die ook kinderen met Down's syndroom niet vreemd is.

je kind
enthousiast
maken
voor
geschreven
woorden

Eén zo'n vaardigheid is het vroegtijdig leren lezen dat met name bij kinderen met Down's syndroom zo effectief is gebleken voor de ontwikkeling van het praten. Het vroegtijdig leren lezen wordt in het Macquarie Program en in navolging daarvan o. a. door de Engelse onderzoekster Sue Buckley en de Spaanse pedagoge Maria Troncoso (zie blz. 20) op grote schaal toegepast. Wie geïnteresseerd is in de argumenten op basis waarvan het lezen via globaalwoorden wordt aangeraden, kan zich onder andere verdiepen in de SDS-publikatie 'Kinderen met Down's syndroom leren lezen en schrijven' (zie de bestelrubriek op de voorlaatste pagina van deze 'Down + Up'). Deze rubriek is beperkt tot concrete opvoed-

kundige onderwerpen. Theoretische beschouwingen laten we daarom meestal achterwege of roeren deze slechts oppervlakkig aan. De vraag die binnen dit artikel centraal staat is dan ook een praktische: hoe kunnen we - nadat we zelf overtuigd zijn geraakt van het belang van het vroegtijdig leren lezen - ons kind enthousiast maken voor het bezig zijn met geschreven woorden, letters en zinnen? Veel mensen die al begonnen zijn met het aanleren van deze vaardigheid aan hun kind hebben waarschijnlijk de ervaring opgedaan hoe lang het soms duurt om haar/hem de eerste paar woorden te leren kennen, terwijl er dan op een gegeven moment een enorme stroomversnelling optreedt en het kind er dagelijks nieuwe woorden bij leert - en schijnbaar moeiteloos. De methode van het eindeloos herhalen van hetzelfde, hetgeen in de beginperiode vaak nodig is, kan een kind dat iets verder is opeens zodanig gaan vervelen dat het kind net doet alsof hij/zij eerder geleerde woorden plotseling niet meer herkent. Als ouder ben je dan ook voortdurend bezig je verwachtingspatroon bij te stellen. Te moeilijke zowel als te gemakkelijke taken leiden immers beide tot afhaken en verveling.

De eerste stap naar het herkennen van woordbeelden - wat lezen met globaalwoorden in feite is - lijkt een moeilijke te zijn. Deze stap wordt echter degelijk voorbereid door het kind te laten oefenen met het leggen van plaatsjeslotto's. Zo gauw een

kind in staat is plaatjes bijeen te matchen op een doorsnee-lotto van circa negen plaatjes, is zijn/haar visueel onderscheidingsvermogen goed genoeg ontwikkeld om ook woordbeelden van elkaar te onderscheiden (natuurlijk in het begin in groot formaat geschreven, eventueel in een opvallende kleur rood). Geschreven woorden zijn echter in eerste instantie abstracte en saaie dingen en de eerste vraag die we ons moeten stellen is: hoe kunnen we de ervaring van het lezen tot een concrete en zinvolle ervaring maken voor het heel jonge kind (en dan spreken we over *kinderen van circa drie jaar, of zelfs jonger*)? Een heel algemeen antwoord op deze vraag is: maak het geschreven woord - zo het dat al niet is - tot een belangrijk onderdeel van je gezinscultuur en maak je kind op allerlei - nadrukkelijke of minder nadrukkelijke - wijzen deelgenoot hieraan. Voordat je met het eigenlijke leesprogramma begint kun je de interesse voor geschreven woorden wekken en je kind uitnodigen mee te doen met allerlei activiteiten waarin het herkennen van woorden van belang is, op dezelfde manier als wanneer je je kind aanmoedigt te helpen met huishoudelijke activiteiten of mee te doen met liedjes. Op deze wijze dompel je je kind onder in een (geschreven) taalbad en breng je de waarde die het lezen voor jezelf heeft spelenderwijs over op je kind. De stap naar het leren lezen wordt zo een meer vanzelfsprekende. Deze aanloopperiode kan voor het ene kind heel lang zijn, voor het andere vrij kort. Maar iedere ouder moet zelf het moment bepalen waarop het lezen meer taakgericht aangepakt gaat worden. Sommige kinderen hebben een harder duwtje in de rug nodig dan andere. Als het lezen niet direct aanslaat wil dat niet zeggen dat je kind er nog niet aan toe is. Je kind heeft wellicht nog wat lan-



Praktisch-pedagogische rubriek van Marja Hodes en Hedianne Bosch

In deze rubriek komen onderwerpen aan de orde die betrekking hebben op ontwikkeling, opvoeding en onderwijs. Ontwikkelingsstappen worden toegelicht aan de hand van concrete opvoedingssituaties. Er worden praktische suggesties gegeven bij tal van early intervention taken op het gebied van denken en communiceren, sociaal gedrag en motoriek. De auteurs besteden gaarne aandacht aan ervaringen en tips van ouders en beroepsopvoeders, evenals aan opvoedkundige vragen. Deze kunnen ingezonden worden bij de redactie van dit blad onder vermelding van de naam van de rubriek.

ger de tijd nodig om over de eerste drempel van het lezen heen te stappen. Hieronder staan een aantal activiteiten die een kind kunnen motiveren met het lezen te beginnen.

1. Plak in een favoriet prentenboek van je kind op een paar plaatsen een groot en duidelijk geschreven woord, bijvoorbeeld 'eend' bij het plaatje van de eend. Reageer verrast op het woord wanneer je het tegenkomt bij het samenplaatjes kijken. Benoem wat je doet: 'Hé, daar staat een **woord**. Dat kan ik *lezen*. Even kijken. Ja, daar staat "eend"'. (Een algemene tip: gebruik geen hoofdletters maar kleine letters, behalve voor de eerste letter van een naam.)
2. Leg een map aan waarin op opeenvolgende pagina's plaatjes of zelfgemaakte foto's met de daarbij horende woorden staan van dagelijkse (of wekelijkse) routines, zoals opstaan, in bad, ontbijten, naar de peuterspeelzaal, winkelen, zwemmen, naar oma, slapen, etc. Vraag je kind regelmatig de pagina te zoeken met het plaatje van wat er staat te gebeuren. Wijs dan op een natuurlijke manier op het begeleidende woord zonder van je kind te eisen dat hij/zij het woord zelf opleest of er bijzondere belangstelling voor heeft. Hierdoor laat je je kind merken dat voor jou lezen iets heel gewoons is en iets dat je met plezier doet.

Een variant hierop is een map met op elke pagina een plaatje met het meest opvallende woord uit de titel (bijvoorbeeld 'paard' bij 'hop paardje hop') van een liedje dat je kind graag hoort. Voor het slapen gaan - of op een ander moment - mag je kind door in de map te bladeren een liedje kiezen dat je dan voor haar/hem zingt.

Een andere variant is een map met foto's van alle familieleden, bekenden en huis-

dieren met hun naam eronder geschreven.

3. Kunnen lezen heeft veel voordelen. Eén daarvan is dat het je helpt bij het onthouden van informatie. Om dit nut van het lezen aan je kind duidelijk te maken kun je - om een toepasselijk voorbeeld te noemen - samen met hem/haar een boodschappenlijstje opstellen voordat je (ook samen) gaat winkelen. Je vraagt je kind om goed op dit lijstje te passen en in de winkel vraag je om het tevoorschijn te halen omdat je vergeten bent wat er ook alweer precies gekocht moest worden.
4. Je kunt op een paar plekken in huis woordkaarten ophangen, bijvoorbeeld 'ijskast' op de ijskast, 'bank' boven de bank, 'foto' bij een gezinsfoto aan de muur, of de namen van de gezinsleden op de deuren van hun slaapkamers. Welke woorden je kiest hangt af van de woorden die je kind zelf zegt of de voorwerpen waar je kind belangstelling voor heeft. (N. B. *Je kind hoeft nog niet te kunnen praten om met het lezen te kunnen beginnen*. Het lezen kan een kind juist helpen bij het leren praten. En ook via natuurlijke gebaren kan je kind duidelijk maken of zij/hij woordbeelden herkent.)
5. Je kunt woordkaarten maken met de namen van gezinsleden en/of poppen erop en hieraan koordjes bevestigen. Deze naamkettingen kunnen dan bij de betreffende personen of poppen omgehangen worden: 'Kijk, hier staat "papa". Breng jij deze kaart naar papa'.
6. Bij het samenspelen met je kind doen zich talrijke gelegenheden voor om woordkaarten te gebruiken. Een paar voorbeelden. Bij het winkeltje spelen kunnen er kaarten bij de diverse kratten gezet worden. Ook kan een bordje 'open'/'dicht' bij de

*maak
een
bood-
schappen-
lijstje*

winkel gezet worden. Bij het treintje spelen kan als er gestopt moet worden een groot bord met 'stop' omhoog gestoken worden. Als er met blokken gebouwd wordt, kun je iedere keer wanneer een toren met veel kabaal omvalt een knalrood geschreven 'boem' tevoorschijn halen. Komen pop en beer op theevisite bij aap, dan kan aap vast twee zitplaatsen reserveren door de woordjes 'pop' en 'beer' erop te leggen (met een klein herkenningsplaatje erbij).

7. Een grabbelspeltje met het hele gezin: Iedereen grabbelt om de beurt een kaart uit een zak of doos. Op de kaart staat een (groot geschreven) woord met op de achterkant een plaatje. Degene die grabbeld heeft leest het woord, bekijkt het plaatje, en loopt dan met de kaart naar een tafel waar een reeks voorwerpen uitgesteld ligt. Dan kiest zij/hij het voorwerp dat op de kaart staat afgebeeld en ruilt dit in voor de kaart. Zo verzamelt ieder haar/zijn eigen 'schat'. (De spelregels kunnen afhankelijk van het begripsniveau, de interesse en de concentratieboog van het kind veranderd of uitgebreid worden.)
8. Plaats, of schilder met schoolbordverf, een schoolbord in een centraal deel van het huis, bijvoorbeeld de hal, en schrijf hier regelmatig woorden op die je kind op dat moment zegt of in gebaren uitdrukt. Of schrijf als je van buiten komt op wat je zojuist hebt meegemaakt (bijvoorbeeld: regen - nat, met een tekeningetje erbij). Je kunt je kind vragen het woord weer uit te vegen (waardoor de aandacht van je kind nog even op het woord gevestigd wordt). Kinderen vinden het vaak spannend om een woord te zien verschijnen, de actie van het schrijven boeit soms meer dan het lezen van kant-en-klaar geschreven woorden.

*het kind
hoeft nog
niet te
kunnen
praten*



Josefien met moeder Marije

slagen wordt, moet het bijbehorende plaatje aan de rechterzijde gevonden worden. Kinderen die houden van het doorbladeren van boekjes vinden dit erg leuk.

Terwijl je je kind op allerlei manieren de zin en het plezier van het lezen duidelijk maakt, kun je al vrij snel - sommige ouders doen dit zelfs meteen - een paar woorden uitkiezen die je gericht vaker en in verschillende contexten gaat aanbieden met het doel dat je kind deze woorden echt leert herkennen. Dit moeten woorden zijn die op een of andere manier belangrijk zijn voor je kind. Voor de één kan dit 'mama' of zijn, voor de ander 'Mies' (de poes) of 'Cola' of 'glijbaan'. Probeer je kind niet alle woorden die je tijdens spelletjes en activiteiten presenteert direct gericht aan te leren (tenzij je kind een leeswonder is).

Tot slot: laat je kind, ook als het leesproces al aardig op gang is, regelmatig ervaren waar hij of zij het allemaal voor doet, met andere woorden: wakker zijn/haar motivatie aan door middel van voor je kind zinvolle activiteiten waarin het lezen een rol speelt.

9. Vraag oma of een ander familielid af en toe een brief aan je kind te sturen met daarop een paar groot geschreven woorden zoals 'kus, oma'. Laat je kind helpen bij het oprapen, c. q. uit de bus halen en openen van de post. Je kunt natuurlijk ook zelf postbode spelen met de echte brievenbus of met een zelf gemaakte (bijvoorbeeld door een gleuf in een kartonnen doos te snijden). Je kunt dan om de beurt brieven schrijven (of tekenen) en ontvangen.

10. Plak of teken op een A-4 velletje een plaatje dat je vervolgens verstopt onder één van twee flapjes van dikker papier die je op het A-4tje plakt (bevestig de bovenrand van elk flapje met lijm op het vel). Op de flapjes schrijf je twee woorden, waarvan er één bij het plaatje hoort (onder het andere woordflapje zit dus niets). Laat je kind raden waar bijvoorbeeld het 'poesje' verstopt zit. Als zij/hij het goed heeft is de beloning het leuke plaatje. Laat de woorden qua lengte en letters flink van elkaar verschillen (dus bijvoorbeeld 'krokodil' en 'paard', of 'mama' en 'Josefien'). Dit vergroot de kans dat je kind bij een herhaling van het spelletje het gevraagde woord terugherkent. Als je kind het leuk blijkt te vinden kun je meerdere van zulke bladzijden maken en het spel variëren

door onder alle twee de flapjes een plaatje te maken of meer dan twee flapjes op een vel te bevestigen.

11. Sommige kinderen vinden het leuk om lotto's te leggen. Voor hen is het matchen van woordkaarten misschien net zo leuk als het bijeenzoeken van plaatjes. Begin met twee woorden die visueel duidelijk van elkaar te onderscheiden zijn (bijvoorbeeld 'banaan' en 'koek'). Matchen is een handige methode om kinderen de eerste woorden aan te leren. Bovendien kun je met behulp ervan toetsen of ze bepaalde woorden wel echt kunnen onderscheiden. Als een kind de typische lotto-activiteit niet interessant vindt, kun je andere matchspelletjes verzinnen. In de schoolvoorbereidingsklasjes voor kinderen met een verstandelijke belemmering (georganiseerd door stichting SCOPE in Amsterdam), maken we gebruik van houten postbussen met 6 gleuven waaronder richels bevestigd zijn waarop kaarten gezet kunnen worden. De passende kaarten moeten dan in de goede gleuf gestopt worden. Ook werken de kinderen met z. g. matchboekjes: dubbele boekjes, waarvan de ene helft van de (plastic inschuif-)bladzijden naar links en de andere naar rechts omgeslagen moeten worden. Bij elk plaatje dat aan de linkerzijde opge-

voorbeeld van het lesmateriaal: 'een postbus' met match-kaartjes

